

Ertamerika: ikuspegi sozio-ekonomikoa

Xabier Gorostiaga

1. Prozesu iraultzailearen kausa ekonomiko-sozialak

Esan daiteke Ertamerika, ia bere osoan, dagoela iraultza-bidean, aldi edo fase desberdinetan bada ere. Ezagunena Nikaragua da, noski, iraultza jadanik egina bait du. Baina hor daude Salvador bat, Guatemala bat, urtetako borroka luzean. Beste batzuren kasua ez da internazionalki horren ezaguna, Honduraskoa adibidez, baina hor ere bada istilurik franko. Zer esan nahi du honek? Zeintzu dira, zure ustetan, oro har, iraultza guzti hauen kausa ekonomiko-sozialak? Zergatik gertatzen da beharrezko iraultza? Kanpoko nahiz barneko zein dependentzi motak behartzen du haustura hori?

Gaur egun debate handia dago Ertamerikari buruz: Iraultzaren arrazoiak barnetikoak ala kanpotikoak diren eztabaidatzen da. Eta arrazoiok, barnetikoak eta kanpotikoak, bietarikoak direla esan behar da.

Une honetan munduko beste zenbait lurraldetan jazo dena gertatzen ari da Ertamerikan: era askotako arrazoiak pilatzetik sortzen den haustura historiko bat, alegia.

1.1. Arazo ekonomikoa

Arrazoiatarik bat —eta ondo dramatikoa bera— ekonomikoa da, noski. Eta hori, hamar urtetan etengabea izan den, eta munduko beste lurraldeek ezagutu ez duten hazkuntza historikotik dator: Ertamerikako Ekonomi Elkartetik. Izan ere, ez Japoniak eta ez Brasilek ezagutu ez zuten bezalakoa izan bait zen Ertamerikaren ekonomi aurrerakada.

Ekonomi aurrerapen guzti hori, ordea, % 5en eskutan pilatu zen bitartean, % 60 edo 70 lehenean edo okerrago gelditu ziren. Nolanahi ere, % 50entzat behintzat, zailago bihurtu zen bizibidea.

Lurralde aberatsa eta emankorra da Ertamerikakoa; ez du inondik ere Sahararen antzik. Adibidez, baliabide handiak ditu meatze eta mineraletan, gainerako beste guztiez aparte. Baina, batipat, dagoen lekuan kokatua egotetik dator kio Ertamerikari bere baliabiderik handiena.

Hain zuzen, hementxe gurutzatzen dira bi Ozeanoak; zenbait kontinenteren artean erdigune gertatzen da; bertan dago Panamako Kanala; Ipar eta Hego Ameriken erdi-erdian kokaturik dago; munduko komunikabiderik printzipalenak gurutzatzen diren puntuan aurkitzen da...

Baina Ertamerika, horrenbesteko aberastasun-possibilitateak dituen lurraldea izan arren, zeharo azpigaratua da. Latin Amerikako azpigaratuenetakoa dela esango nuke, eta munduko atzeratuenetakoa, dudarik gabe, nahiz eta aberasbide izugarriak eduki.

“Errepublika Bananero” deitu horietakoak dira Ertamerikako lurralde hauek: zeren eta, inposatu zaigun lanbidetik, ez bait zaigu posible inolako aurrerapen ekonomikorik. Gaur ez goaz inora platan, kafe, azukre, kotoi, arrantzu, haragi eta antzeko produktuekin bakarrik. Fundamentalki beren ekonomia bazkal ondoko postretara zuzendurik daukaten lurraldeetako azpiegitura ekonomikoaz ari gara. Eta ekonomi sistema hau, oso bigarren mailakoa da. Honek, dudarik gabe, aberastasun-bide urriak eskaintzen ditu nazioarte mailako salmentan eta merkatalgoan. Esan nahi dut, orain arte, platanoa, kafea, eta azukrea izan direla ekonomia honen ardatz nagusiak, baina gaur —eta etorkizunari begira— exkaxa dela hortik espero daitekeen etekina. Ekonomi tipo honetan garrantzizkoak izan zitezkeen beste hiru produktuek, berriz —kotoiak, haragiak eta arrantzuak, alegia—, etorkizun gutxi dute nazioarte mailako harreman ekonomikoetan. Hala ere, eta berriro esan, lu-

rralde honek berezko baliabide izugarriak ditu, geografikoki konaturik dagoen lekua kontutan hartzen badugu.

Baina, gorago esan dugun bezala, hortik sartu zaizkion aberastasunak % 5en eskuetan soilik pilatu dira. Horregatik, ez du harritzekorik batere, indar politikoa, eta botere sozial eta ekonomikoa bere eskuetan dauzkan gutxiengo pribilegiatu horren eta ezer gabe bazterrera utziak izan diren jende-masa subdesarroituen artean sortu den gatazkak. Gainera, bazterrera utziak ezezik, zapalduak eta esplotatuak dira sektore handi hauek... Hortik sortua da, noski, krisi politikoa.

1.2. Arazo politikoa

Beraz, krisi politikoarekin lotu-loturik dago krisi ekonomikoa. Aberastasun guztiak bere eskuetan biltzen dituen % 5eko gutxiengo oligarkiko hori, orain baztertzen eta zapaltzen duen herri xehearen botuei esker iritsi da daukan leku pribilegiatura, baina oligarkia horrek ez dio Herriari politikagintzarako inolako bide irekirik uzten.

Guzti honen bistan, erdimailako klaseak Iraultza-prozesuari atxekitzen zaizkio. Ertamerikan ez dago zentruko politikarik. Zentruko politika, oligarkiak eta Estatu Batuak deuseztu zuten. Ertamerikan izan zuten, noski, garaipen nabarmenik kristau-demokraten eta sozial-demokraten alderdiek. Sonatuena, Salvador-en Duarte eta Hugok 1971-72ko hauteskundeetan irabazi zutenekoa izan zen, zalantzarik gabe. Baina Estatu Batuak izan ziren, 1965eko beren interbentzio militarrekin, Guatemalan zentruko politika desegin zutenak. Eta beste horrenbeste gertatzen ari da orain Ertamerikako zenbait Errepublikatan ere.

Krisia, beraz, ekonomikoa da batipat. Baina sistema bera da krisian dagoena, ez fiskoa. Eta krisi politikoa lotu-loturik dihoakio krisi ekonomikoari. Hemendik dator nekazari baztertu eta esplotatuen, indigenen, herriko langileria eta proletalgo atzeratuaren erresumin soziala.

1.3. Arazo soziala

Beren erreakzioa 60ko hamarkadaren azkenaldera agertuko da, herri-organizazioaren bidez. Honetan badu zer ikusirik Elizak,

herri mailan egindako lanarekin. Izan ere, Eliza estu lotu eta konprometitu bait zen indigena, nekazari eta auzo zokoratueta jendearekin. Lan honi esker, fenomeno sozial inportante bat sortzen da: alegia, klase sozial esplotatu eta zapalduak, beren egoeraz jabeturik, organizatu egiten dira. Eta, agian, herri-organizazioaren fenomeno hauxe da Ertamerikako krisia pizten duena; ez hainbeste krisi ekonomikoa eta politikoa.

Hemendik sortzen den haustura historikoak badu korapilorik Ertamerikan: lurralde txiki azpigaratu eta baztertu hauek Inperioaren "atzeko patio"an, baina Inperiotik hurbil bizi bait dira; eta gertatzen da, jasaten dituzten krisi ekonomiko-politiko eta sozialek ez dutela izan inoiz irtenbiderik, zeren eta Estatu Batuek itxi egin bait dizkiete ate guztiak zentruko klaseei, klase popularrek aginterik har ez dezaten, edo erreforma-prozesurik egin ez dezaten. Estatu Batuek bat egiten dute zeharo Ertamerikan, aipatu dugun % 5eko oligarkia esplotatzailearekin, dela Somozaren dinastia, dela Salvadorko hamalau familiena, edo Guatemalako % 5eko nekazal esplotatzaileena.

Costa Rican, ostera, ez zen berdin gertatu. 1948. urtean Iraultza soziala egin zuen Pepe Friaresek. Iraultza erreformista izan zen, nahi bada, baina kontraesanik ez izatea lortu zuen, eta, gaur, Costa Rican Europakoan antzeko Demokrazi prozesu bat dagoela esan dezakegu. Batzuk Ertamerikako Suitza deitzen dute Costa Rica. Zergatik? Behar zen uanean aldaketa egiten asmatu zuelako, dudarik gabe. Ertamerikako beste herrialdeek ez zuten inoiz horrelako aldaketarik ezagutu.

1964ean Batzarre sonatu bat egin zen Costa Rican, Ertamerika osoko jakintsu, ekonomilari eta soziologoaren artean: gainera zetorkigun krisiaren azterketa sakona egin zen. Une hartan uste genuen, Hondurasen lehertuko zela aurrena krisia; hurren, Guatemalan; gero Salvador-en; eta, azkenik, Nikaraguan. Baina, ustearen kontra, Nikaraguan gertatu zen lehen Iraultza. Berdin gerta zitekeen, noski, beste nonnahi ere. Batera pilatzen diren krisi ekonomiko, politiko eta sozial horietatik sortzen den leherketa horren errudun, dudarik gabe, Estatu Batuak dira. Hauen Inperialismoa bait da, Ertamerikaren kokapen geopolitiko-estrategikoa kontrolatuz, erreforma-bide guztiak ixten dituena.

1.4. Menperaketa-ereduarekiko haustura historikoa

Gauzak honela, hainbat krisi ematen dira aldi berean Ertamerikan: alde batetik, haustura historikoa: eten egiten dute, alegia, bo-

tere esplotatzaile eta zapaltzaile ekonomiko-politiko eta sozialekin. Eta, bestetik, haustura geopolotikoa gertatzen da, hots: "errepublikan bananero" txiki hauek puskatu egiten dituzte Inperiorekiko harremanak. Etendura hau, gehiengo esplotatuaren eta gutxiengo oligarkiko esplotatzailearen artekoa bakarrik izan zitekeen; baina, oligarkia eta Estatu Batuak bat eginik zeudenez gero, Iraultza Soziala, Iraultza geopolitiko bihurtzen da. Beraz, Estatu Batuen aurkako Iraultza geopolitiko, Iraultza soziala da aldi berean. Eta hementxe dago, hain zuzen, Ertamerikak jasaten duen drama handiaren gakoa eta korapiloa.

2. Geopolitika eta Iparralde/Hegoalde arazoa

Haustura historiko horretan, menperakuntza sozio-politiko eta ekonomikoaren eredia da batez ere desegin nahi dena. Hegoaldearen eta Iparraldearen arteko borroka deritza horri. Askok, Ekialde/Mendebalde borrokatzat jotzen dute hemengoa: zergatik? Bestalde, edo, hobe, honekin lotuta, USArekiko hurbiltasuna ez al da zuen zoritxarrak handienetakoa?

Estatu Batuek —batez ere Reagan-en bitartez— Ipar/Hegoen arteko problema, Ekialde/Mendebaldeen problema bihurtu nahi lukete maltzurki. Baina problema, Ipar/Hegoen artekoa da, zalantzarik gabe. Hau da: Iparraren, gutxiengoa den oligarkia esplotatzailearen, eta Hegoaren, gehiengo esplotatuaren, artekoa.

Herialde esplotatuek injustizia instituzionalizatu honen aurka hartu duten bidea ezin oztopatu dutenez, Ipar eta Hegoaren arteko problema, Eki- eta Mendebaldeko bihurtzen saiatzen dira Estatu Batuak.

Niretzat, Reagan bera da aliaturik printzipalena, eta ahalegin guztiak egiten ari da Nikaraguako Iraultza "izurrite" bezala ikus dadin. Lurralde hau komunista bihurtzen ari dela sinesterazi nahi dio munduari. Baina beste bat da egia. Nikaraguako Iraultza-prozesua, ekonomikoa eta politikoa da, jakina; baina Nikaraguak, batez ere, "errepublikan bananero" izateari utzi nahi dio. Bere nortasuna lortu nahi du. Nazio aske, autonomo eta independente izan nahi du.

Horregatik, krisi ekonomiko, politiko eta sozialaren eta problema geopolitikoaren ondoan, nazio-arazoarena dago. Eta gure

herrialde hauen identitatea, kanpokoan aurkako jarrerak hartuz definitzen da batipat. Horregatik, berezkoa bezala dute antiinperialismoa gure herrialde esplotatu hauek. Hemen ere, ordea, komeni da gauzak bereiztea: gure herriak, antiinperialista izan arren, ez dira anti-iparramerikarrak, jabetzen bait dira, beren egoeraren errudun ez dela herri iparramerikarra, hango sektore oligarkikoa baizik. Izan ere, gauza bat dira multinazionalak, aparatu elitistak, burokrazia estatala eta Inperioaren "atzeko patio"ra zokoraturik bizi direnen gain duten boterea galdu nahi ez duten jauntxoak; eta beste gauza bat oso diferentea, Ipar Amerikako herri xehea. Ipar Amerikako % 60 enteratu ere ez da egiten hemen gertatzen zaigunaz.

2.1. Iraultza indigena *versus* iraultza marxista-leninista?

Estatu Batuek geopolitika mailako gatazka biztu nahi lukete gure artean, baina guk ez dugu inoiz problemarik izan nazio sozialistekin. Egia da: hor dago Kubako Iraultza. Baina han gertatuaren erantzukizunik handiena ere Estatu Batuen da; hauek egindako boikot ekonomikoa eta isolamendua bait da horren errudun nagusia. Une hartan, gauza izan ziren Estatu Batuak Latin Amerika osoa Kubaren aurka jartzeko, eta, harekin zituzten harreman guztiak etenik, bakarrik uzteko. Eta Kubak, biziko bazen, nazio sozialisten laguntza bilatu beharra zeukan derrigor.

Kubarekin egin zuten gauza bera egin nahi lukete orain Estatu Batuek Nikaraguarekin. Baina Fidel Castrok berak esana da, Nikaragua ez dela beste Kuba bat, Nikaragua berri bat baizik.

Kausalitate honek berebiziko garrantzia du, nire ustez. Kissinger-ek bere informean indigenen iraultzak legezkoak direla aitortzen du, baina Ertamerikako iraultzak ez direla indigenak. Reagan-ek, hari beretik jarraituz, esaten du, Estatu Batuek ez luketela arazorik, baldin eta Ertamerikako iraultzak, indigenak, nazionalistak eta autoktonoak balira... Baina, inolako argitasun eta frogarik eman gabe, arrazoia ukatzen die Ertamerikako iraultzei, indigenak ez, baino marxista-leninista eta komunistak direla aldarrikatuz. Eta korapiloa orduan eta askagaitzago bihurtzen da: zeren eta, Ertamerika geografikoki kokaturik dagoen lekua kontutan harturik, Estatu Batuek beren laugarren mugatzat hartu bait dute; eta bertan, munduari ezezaguna zaion militarizazio-prozesu beldurgarria gertatzen ari da.

2.2. Ipar Amerikaren defentsarako laugarren mugaldea

Adibidez, hemen dauzkagu Kanalaren Zonako 14 base militarrik: Kuban Guantanamokoa; Puerto Rico osoa base militar handi bat besterik ez da; Bahamak eta Bermudak ere base militarrik dira. Estatu Batuen hegoaldean, berriz, Kay West daukagu, berebiziko plataforma militar bihurturik. Esan nahi dena da, mapa bat begiratzeko badugu, Ertamerika osoa Panamako Kanaleraino, Estatu Batuen defentsa-sistemaren barruti dela. Beraz, bi mila milia hegoalderantzago dagoen Ertamerika, beren laugarren mugatzat hartu dute Estatu Batuek.

Horrez gain, Hondurasko militarizazio-prozesua daukagu, ha maika base militarrekin, aireportuekin, etab. Lurralde-proporzioari begiratu, eta probreenetakoa dela kontutan izanik, bera da Ertamerikan aireportu militar gehien dituenena. Alegia, Estatu Batuek beren betiko politika zitala daramate Hondurasen ere. Hone-la, han ere, Guatemalan, Salvador-en edo Nikaraguan bezala, orain arte ez zeukaten kontzientzia antiinperialista piztea lortuko dute; Nikaraguan, mendearen hasieran, 25 urtetako okupazio militarrekin gertatu zen bezalaxe.

2.3. Ipar Amerikaren interesa Nikaraguan

Kontutan hartzekoa da, beraz, ikuspegi geopolitikoa dela, eta ez arazo sozio-ekonomikoa, Ertamerika problema militar bati aurpegia ematera behartzen duena. Ez arazo ekonomikoak —eta hau interesgarria izan daiteke Marxismo ortodoxoarentzat—, baizik arazo politiko eta estrategikoak dira hemen garrantzi guztia hartzen dutenak. Estatu Batuek Ertamerikan duten interesa ez da ekonomikoa, orokorki begiraturik behintzat; gehien axola zaiena ez bait da hemengo produkzioa, bertako plataforma militarra baizik. Esan nahi dut, bost axola zaiela Estatu Batuei gure banana, arto, kotoi eta kafe-produkzioa; inporta zaiena Panama, Gran Caimán, Bahamak eta Miami finantz zentruak dira. Colón, Panama, Puerto Rico, Bahamak eta gisako zona libreak interesatzen zaizkio Estatu Batuetako inperialismo kapitalistari.

Gaur egun, Karibe-inguruan, 300 bat Banku Transnazional Subsidiario daude, 200.000 milioi dolar erregistraturik jarriak dauzkatenak. Zonako "paradisu fiskala" deitzen diote honi, eta Estatu Batuen kontrolpetik kanpo gelditzen da kapital hori. He-

mendik ateratzen dira droga-trafikoan dabiltzan milaka milioi horiek. Gran Caimán, Panama eta abarreko Bankuetan garbitzen dira inongo negozio zikin guztietatik datozen diruak. Hemen jokatzen eta dantzatzen den kapital guzti honen ondoan, oso bigarren mailakoak dira meategi, industria edo elikaduretan egiten diren inbertsioak.

3. Gizarte-klaseak eta aberastasunen banaketa

Iraultza ertamerikarra esplikatzan edo/eta legitimatzen duten kausak, krisiak eta arazoak hor daude, aipatu dituzu. Iraultza hauen zer-nolakoaz interesatzen gara orain. Alegia, kontutan edukita hirugarren munduko herri txiki eta azpigaratu batean gaude-la, jakinik ez dagoela langilego antolaturik edota erdimailako klase indartsurik, etab., zeintzu dira indar sozial iraultzaileak? Zein da indar eta protagonista iraultzaileen konposaketa soziala eta ideologikoa?

Bi puntu daude hemen ongi bereizi beharrekoak. Gure iraultza-prozesua oso sakona da; baina ez da proletalgoarena propioki: Inperioak eta Oligarkiak ez bait dute utzi herrialde hauetan proletalgorik ia izan ere egiten. Horregatik, oso urria da hemengo proletalgora: % 5 bat izan daiteke industri mundutik datorren proletalgora, ez gehiago. Hemen daukaguna, nekazal klase azpigaratua da: langile ebentual modura lan egiten duen nekazal proletalgora; kafea edo kotoia biltzeko edo kainabera mozteko garaian bakarrik lan egiten duen semiproletalgora. Horregatik, hemen ez da posible proletalgoaren iraultzarik, ez bait dago proletaririk.

3.1. Iraultzaren protagonistak

Iraultza honen protagonistak, beraz, zapalduta bizi diren giza masa handiak dira: hirietan bizi diren egunkari-saltzaile eta oinetako-garbitzaileak, fabriketako proletalgora urria eta nekazaritzan dabiltzan erdi-proletari ugariak. Nikaraguan % 52, hogeitaz beherakoak dira. Eta gazteria hori da, hain zuzen, iraultzaren indarririk handiena. Erraz ikusten da arrazoa: bizi duten egoera subdesarroitatu, zapaldu eta esplotatua ez daukate, ez zer galdurik, ez etorkizunik. Orduan, beharrezko ikusten dute hausturaren pre-

nia. Ez dut esaten, hori iraultza denik; berek ez dakite iraultza zer denik ere... Dakitena da, hautsi egin behar dela eustezina eta zuzenkontrakoa den sistema oker horrekin. Adibidez, Iraultza Sandinista burutu zutenak ez ziren proletarien Sindikatuak izan, baizik auzoetako bizilagun baztertuak, nekazari esplotatuak eta, batez ere, gazte langabeak. Hori ez du ulertzen, edo ez du ulertu nahi, Reagan-ek. Baina hau iraultza marxista-leninista dela esatea, ezjakintasun hutsa da, marxismo-leninismoa sobietarren ikuspegi begiratzen bada behintzat.

Giza masa handiek sistema zapaltzaile eta esplotatzailearen aurka egiten duten Iraultza da hemengoa. Horregatik, gehiengoaren logikaz hitz egiten da hemen: zokoratuta eta esplotaturik bizi diren nekazari, estudiante, hiritar, noizbehinkako lana duten langile, zapata-garbitzaile, egunkari- edo koko-saltzaileen logikaz, alegia. "Azpiproletalgoarekin egin genuen matxinada, eta Iraultza ere halaxe egin beharko dugu", esaten zuen Ortegak.

Zein proiektu ortodoxotan sartzen da azpiproletalgoa iraultzarako indar bezala? Oso ikuspegi desberdinak dituzten Europarentzat eta Estatu Batuentzat ulergaitza da problema hau. Horregatik, gure artean gertatzen ari dena ulertu ahal izateko, Hirugarren Mundukoaren ikuspegia behar da. Osterantzean, ezinezkoa gertatzen da fenomeno hau zientifikoki esplikatuta ahal izatea. %8 edo %9 indigena besterik ez dituen Nikaraguako kasua baino zailagoa da oraindik, agian, Guatemalako. Hain zuzen, Guatemalako da Latin Amerikan egiten den indigenen lehen Iraultza Nagusia: Klase iraultzaileen artean, %60 indigenak dira, EGPko (Ejército Guerrillero de los Pobres) eta ORPko (Organización del Pueblo en Armas) batailoietako gehiengo indigenek osatzen dute, eta beren hizkuntza nagusia autoktonoa dute, ez gartzelania.

Honez gain, bada Ertamerikako Iraultzan beste fenomeno bat ere, nire ustez inportantea. Iraultza honek, munduko beste zenbait lurraldetako iraultza-prozesuen esperientziak jasotzen ditu, Sobietarra baina lehenagokoa den Mexikotik hasita. Denak Europatik etorria izan behar duela uste dute Europan, baina ez. Ertamerikako Iraultza guztiz Hirugarren Mundutarra dela jabetu beharra dago, eta gainera, baztertutako lurralde azpigaratuetan, bi, hiru edo bost milioi bizilagun besterik ez dituzten lurraldeetan jaiotzen dela. Gure artean, adibidez, ez dira derrigor beharrezkoak baldintza objektiboak, Europa batean Iraultza marxista bat egin ahal izateko bezala. Gure giza giro honetan, zergatik eta nola egin ikasteko esplikazio eta ikuspegi sozial eta zientifikoen premiarik

gabe ematen da Iraultza. Fenomeno hau oso interesgarria dela uste dut: ikasi, Mexikoko iraultzatik, eta Europako iraultza sozialistatik ere ikasten da, zalantzarik gabe. Baina askoz garrantzi handiagoa du, esate baterako, Txiletik, Kubatik edo Panaman Torrijorekin, edo Velasco Alvaradorekin Perun gertatutakotik ikasten denak; edo, sistemarekin hautsi gabe gauzak aldatu nahirik, porrot egin zuten beste zenbait lekutako ekintzetatik ikasten denak. Esperimentzia hauetatik asko ikasi dugu Ertamerikan.

Gure Iraultzaren jatortasunean eta berritasunean zerikusi eta eragin handia izan du, zalantzarik gabe, Elizaren ekintzak. Eliza ofiziala, globalki begiraturik, sistema zapaltzailearen zutabeetarik izan den bitartean, hemengo Elizaren portzentaia altu batek —handienak, esango nuke, Salvador-en, Guatemalan eta Nikaraguan behintzat— biziki esku hartzen du matxinadan. Eta gaur, Nikaraguako Iraultzan Elizak duen indarra eta eragina sinestezi-nak dira. Izan ere, hemengo Elizak ez bait du denborarik galtzen biolentziari edo marxismoari buruzko diskisizioetan, Europako Teologiak egin lezakeen modura. Problema hauek Europakoak dira, baina ez gureak, hemengo marxismoa ez bait da hangoaren gisakoa: filosofikoa eta ikuspegi materialistaduna; ez da XIX. mendekoa, alegia. Hemengo jende xeheak ez du guzti hori ulertu ere egiten.

3.2. Nikaraguako iraultzaren berezitasunak

Gure Iraultza praktikoa da, eta praktikotasunari begiratzen dio. Eta, honetarako, baditu zenbait arrazoi: bat, txikia izatearena. Gutxi izanik, ez dira alderdikeria jausten, baizik eta beren indar sozial guztiak batu eta fronte herritarrak sortzen dituzte, denak batera askapen-borroka bera egin ahal izateko. Iraultzarako baldintza objektiborik ez badago, berek sortzen dituzte egoera aldatzeko behar diren baldintzak.

Periferiako herri txiki subdesarroilatuen artean, Ertamerikako Iraultza da lehenengoa. Eta hori da inportantea. Honek, agian, izan dezake antzik Angolan edo Mozambiken gertatzen denarekin; baina baditu bere diferentziak ere. Ideologi mailan, esate baterako, hiru hari nagusi batzen dira gure Iraultzan: Sandinok sortutako abertzaletasuna, kristautasuna, bere erlijiotasun xume eta herritarrarekin, eta Marxengandik jasotakoarekin berek egin duten marxismo krioiloa.

Neri asko gustatzen zait Rikardo Morales, martiri sandinistaren esaldi hau: "marxistek bezala interpretatu behar dugu errealtatea, baina Nikaraguar bezala interpretatu behar dugu marxismoa".

Historikoki bat egiten duten hiru hari nagusi dauzkagu, beraz, hemen. Eta nikaraguarrek hoberena xurgatzen jakin dute. Sandinoren abertzaletasunetik, kristautasunetik eta marxismotik. Horregatik, hemen gertatzen ari dena arriskutsua da: ez, noski, eredu hau komunista edo marxista-leninista delako; eredu hau baliagarria delako baizik, eta askoren begiak eta buruak argitzen ari delako.

Iraultza hau berdin defendatuko dizu Espainiatik Ruiz Giménez batek, edo Espainiako alderdi komunistak, edo Estatu nazionalitateetako edozein alderdi politikok. Zein beste fenomeno da munduan, Espainiako Estatuan gertatzen den bezala, adibidez, elkarren artean ondo konpontzen ez diren alderdiak, Iraultza Sandinistarekin solidarizatzeko orduan, denak ados jartzen dituen? Nik uste dut, hauxe dela, hain zuzen, Estatu Batuei hezurretarainoko beldurra sartzeko diena. Hemengo borroka ez bait da ekonomikoa, Estatu Batuek hemen egiten dituzten diru-inbertsioak direla eta ez direla. Gure nortasuna eta nazioarte mailan zor zaigun begirunea jokoan daudelako da gure borroka. Reagan-ek ez du ikusi nahi, baina hori guztiz garrantzitsua da guretzat. Gure eskubide hauen kontrako borrokan, galdu besterik ez dute egiten Estatu Batuek: galdu egin zuten, Segurtasun-Kontseiluan Nikaragua kide izatea oztopatu nahi izan zutenean, 104 naziok Nikaragua babestu bait zuten, Estatu Batuen aurka. Galdu egin zuten Den Haagen-eko nazioarteko auzitegian. Berdin gertatu zitzairen G.A.T.T.en ere. Galdu egin zuten Nazioarteko Itsas Elkartean, portuak minatzeagatik gaitzetsiak izan zirenean; eta galdu, baita, B.I.D.en arazoan ere, zeren eta, Shultz txostenaren bidez Nikaraguari egiten dion 58.000 dolarreko prestamoak, B.I.D.en agiri konstituzionala hautsi egiten bait du. Estatu Batuek oztopatuko dute diru hori, baina legalki galtzen aterako dira.

Kubak ez zuen izan honelako esperientziarik. Sobietarrek ere ez. Baina "Errepublia Bananero" txatxar hau gauza da Estatu Batuei hori guztia egiteko.

3.3. Legitimitate-borroka

Munduaren hegemonia birlortu nahirik dabilta Estatu Batuak une honetan. Asmo honek ez du sortzen krisirik sobietarren

artean, Europan, edo Japonian. Beren etxearen "atzeko patio"an, ordea, bai. Eta hori gehiegizkoa da. Estatu Batuen sinesgarritasuna da hemen jokoan jartzen dena. Estatu Batuak nazioarte mailako sinesgarritasuna galtzen ari dira, Ertamerikarekin sortu dituzten arazoak direla bide. Lehen Vietnam-ekin gertatu zitzaiena bera gertatzen ari zaie berriro.

Hau guztia arazo konplexua da hitzez ulerterazteko: zaila da guretzat, hemen gabiltzanontzat, eta askoz zailagoa eta ulergaitzagoa europarentzat.

Azken batean, Ipar eta Hegoaldekoen arteko harremanen aldaketa da jokoan dagoena. Guk, praxiaren bidez, justizia bilatzen dugu. Iraultzak porrot egiten badu, ez dago guk nahi dugun Ipar eta Hegoaldearen arteko aldaketarik. Estatu Batuek Vietnam-en irtenbidea eskaintzen digute. Guk, ordea, ez dugu hemen Vietnam berririk nahi, irtenbide diferente bat baizik; negoziatua eta kostu sozial gutxikoa.

Gure egoera larria da, beraz; baina ez guretzat bakarrik, baita Europarentzat ere. Hemen Vietnam-en gertatu zena gerta baledi, ez litzateke han bezala izango. Une honetan, gerra hotzean bizi gara, baina dagoen krisi nuklearrarekin, edozein mementutan gerta daiteke denok beldur dioguna. Ertamerikan gisa honetako gatazkarik gerta baledi, ukituak lirateke Europaren interesak, eta, honekin, gainbehera etortzeko arriskuan Europak atomikaz josirik daukan sabai osoa. Zentzu honetan, "test" bat da Europarentzat Ertamerikako krisia.

4. Klase-borroka ala nazio-borroka?

Zer da batez ere: nazio mailako klase-borroka da, ala ezarrirako nazioarteko ordenuaren aurka herri proletari batek egiten duen borroka da?

Zein den, beraz, gure korapiloa: klaseen arteko borroka nazionala, herrialde proletario batek egiten duen borroka? Nazioarte mailan jarritako ordenu jakin baten aurka? Gauza bi hauek ezin bereiz daitezke gure artean, bietarik ematen bait da. Gurea ez da proletari-herria, baina, hala ere, bada langileri klasearen borroka bat: nekazari, proletari, erdi-proletari, eta gorago aipatu ditugun hainbat ogibide xelebretatik bizi direnena. Ogibide-tipo hau ez da

ezagutu ere egiten, esateko, Europan. Baina hemen, Managuan, % 45 era honexetan bizi dira. Hau da, hain zuzen, azpigarapenaren ezaugarri nabarmenenetakoa. Jende askok, azpigarapena pobretasuna dela uste du. Baina ez. Azpigarapena, pobretasuna baino gehiago, menpetasun sozial lotsagarria da. Dirurik gabeko kapitalismoa. Propioki, ez da kapitalismoa ere, kapitalismoak zukutu eta bizia zurrupatu ondoren, birrindurik gelditzen den hondakinezko gisa masa arlote bat baizik.

Horregatik, funtsezkoa eta ezinbestekoa da guretzat independentzia nazionalaren aldeko borroka. Batez ere hemen, Inperioaren "atzeko patio" besterik ez diren herrialde hauetan da, hain zuzen, beharrezko nazionaltasuna, eta askapen osoa lortzearen aldeko herri-borroka. Agian, teorikoki bereiz daitezke bi borroka-tipo dira; baina, azken batean, borroka bakarra izatera dator praktika historikoan.

Irlandan, Euskal Herrian, Britainian, etab. Nikaraguari dioten sinpatia, adibidez, nik uste dut —nahiz eta hauen problema beste neurri eta maila batekoa den—, arazo berdintsuekin dabiltzalako dela.

5. Gizarte berriaren bideratzea. Eredu sozio-ekonomikoa

Eraiki nahi duzuen gizarte berri honen mamitzean, zein eredu sozio-ekonomiko ezarri nahi duzue? Eta jabegoaren zein formula erabiltzen duzue: Estatuaren jabegoa?, gizarte-jabegoa?

Nikaraguako kasuan, adibidez, zer esan nahi du eta zergatik proposatzen duzue ekonomia misto planifikatua, aniztasun politikoa, internazionalki ez-lerrokatzea?

5.1. Printzipio estrategikoak

Lau direla esango nuke nik, gure herria eta Ertamerika osoa jaso ahal izateko ahaztu behar ez diren printzipio estrategiko nagusiak.

a. subjektu politiko berria: gehiengo handiak

Lehenik, gehiengoa osatzen duten giza masa handien logika da gogoan izan behar dena. Hemen ez du balio hazkuntzaren, desarrolloaren edo kapitalaren logikatik hasteak. Kapitalismoaren logikaren aurka, giza masa handien logikari eman behar zaio lehentasuna. Izan ere, asko izatean dago, hain zuzen, masen kapitala eta aberastasuna. Horregatik, logika horrekin jokatu behar da. Guatemalan, adibidez, % 70 edo % 80 analfabetoak dira. Baldintza edo eragozpen hauekin, nola jaso daiteke herririk?

Egoera hauxe da, hain zuzen, logika berria, ikuspegi berriak eta ekintza-bide berriak hartzera behartzen gaituena.

Herri hauek bururik jaso nahi badute, beraz, lau prozesu hauei loturik jokatu behar dute aldi berean: nazioa sortzeko prozesua, Estatu sortzeko prozesua, herri-organizazioak sortzeko prozesua eta demokratizazio-prozesua, laurak batera eramanik, alegia.

Nikaraguan eraiki asmo dugun gizarte-projektuak bide hauxe ibiliz egina izan nahi du. Ez dugu pentsatzen, lehenbizi Iraultza egin behar dugunik, gero demokrazia sortzeko. Batera egin behar direla uste dugu aldaketa soziala, ekonomikoa, politikoa eta geopolitikoa. Prozesu guzti honek, alegia, denen eskuhartzearen bidez, demokratikoa behar du izan hasiera-hasieratik. Ez Kuban egin zen bezala. Izan ere, Kuban iraultza egin zen aurrena, eta boterea eskuratu ondoren etorri zen herriaren partizipazioa.

Guretzat guztiz inportantea da gauza biak aldi berean egitea. Demokrazia partizipatiboak ez du ukatzen demokrazia erreprezentatiborik. Nikaraguako hauteskundeak, nazioarteko 800 aztertzaileraren begiradapean egin ziren: Europako Parlamentua, Latin Amerikakoa, Parlamentari ingelesak, kontserbadoreak etab., testigu zirela, alegia.

Hemen eraiki asmo dugun Demokrazia, benetan demokratikoa izatea nahi dugu. Horregatik, beharrezkoa ikusten dugu projektu honetan giza masen eskuhartzea, nahiz eta hauek akatsak eta desarrollo-falta handiak izan. Hala ere, hobe dela uste dugu aldaketa sozio-ekonomikoak eta gure herriaren askapen nazionala lortzearen aldeko ekintzak batera burutzea.

Utopikoa dirudien projektu hau ez dago bapatean lortzerik, noski. Pausoz-pauso ibili behar da bidea; eta badakigu, bide hori ez dela bihurgune eta zailtasunik gabea. Aurreraka zoaz batzutan,

eta atzeraka bestetan. Baina ibiliz egiten da bidea. Ikusiz ikasten den bezalaxe.

Hor dugu, adibidez, Miskitoen kasua. Iraultza Sandinistak hankasartze handiak egin zituen Miskitoekin, baina,aldi berean, baita asko ikasi ere hankasartze horietatik. Une batez, Iraultza Sandinistaren arazorik larriena izan zena, gaur inork uste ez bezalako irtenbide interesgarri bat aurkitzeko bidean dago. Eta, noski, piztuko du hizpiderik Sandinisten ekintza honek, zeren eta eredu izango bait da, dudarik gabe, etni problemak antzekoak dituzten beste herrialdeentzat.

b. ekonomia misto planifikatua

Beraz, giza masen logikan dago giltza. Eta logika honek hiruzpalau zutoin inportante ditu. Bat, Barne-Produktu Gordinareneko % 40 ez dute multinazionalak edo enpresa handiek sortzen; baizik nekazariak (bost edo hogeit hamar "manzana", zerri-koskor bat eta behi batzu dituen enpresari txikiak); kale-ertzean dendatxo familiarra daukan saltzaileak; bere ilobarekin eta sendikorekin batekin lan egiteko tailertxo bat daukan mekanikariak, etab. Horien esku dago gure ekonomiaren % 40a.

Ezinezkoa da hori nazionalizatzea, eta ez du merezi ere, noski. Behar-beharrezko ikusten da, horregatik, ekonomia misto esaten zaiona sortzea. Gainera, kontutan izan behar da, Nikaraguan sektore pribatua zapaldua izan zela Diktadura garaian. Horregatik, sektore pribatuen artean, badira Sandinista direnak, edo, berak Sandinista ez badira ere, semeak Sandinista dituztenak; edo beren familiartekoren batzu Somozak hilak edo torturatuak dituztenak. Ondorioz, bada beren artean halako odol-elkargo antzeko zerbait...

Salvadorko hamalau familiek itxi egin dizkiote sektore pribatuari kapitalista izatera iristeko bideak; antzeko zerbait gertatzen da hemen ere.

Sektore pribatuaz mintzatzen entzutean, kapitalismoan pentsatzen da jeneralean; baina hemen ez da hala. Nikaraguako sektore pribatua azpigaratua da. Horregatik zaigu hain beharrezkoa delako ekonomia mistoa sortzea, herrialde hauek burua jaso ahal dezaten. Ekonomia misto honek hiru sektoreak hartuko lituzke: sektore publikoa, enpresari handien sektore pribatua —handia guretzat, jakina, enpresari txiki bait lirateke Estatu Batuetan edo Euro-

pan—. Hemen handia da 100 langile dituen, edo 100 "manzana" dauzkan kafetaleroa, edo 500 "manzana" dituen algodonerua. Azkenik, eta hirugarren, gure artean hain ugaria den txiki eta ertainen sektorea dago; kooperatibizatua edo sozializatua jeneralean. Sektore hau ez doa kapitalaren logikaren bidetik, giza masa azpi-garatuén logikaren bidetik baizik. Gizonezko, emakume, neska-mutil gazte, ume eta maila guztietan, ongi organizaturik dago dena; eta gera daitekeen logika kapitalista apurra beren kontrolpean daukate.

Honez gain, Estatuak kanpoko harreman ekonomikoak eta salmenta nazionalizaturik badauzka, eta sektore publikoak beste horrenbeste egiten badu Bankarekin, eta gainera, zergen kontrola ere zeure esku baduzu, orduan posible da sektore pribatuaren funtzionamendu integratzailea. Guk honixe deitzen diogu ekonomia misto planifikatua.

Herri hauen trantsizioa, Txina edo Sobietarrekin konparaturik, oso diferentea da. Eta guztiz diferentea, baita, Brasilek, inoiz sozialista bihurtuko balitz, egin beharko lukeen trantsizioarekin konparaturik ere. Guk sozializatuta daukagu finantz sektorea. Eta erraza izan zen, sektore somozista bait zen. Enpresa pribatua ez zen batere kezkatu prozesu honekin, nazionalizazio horrek ez bait zuen ukitzen sektore somozista baizik.

Gure artean, beraz, berriak dira logika, gizarte-organizazioa eta subjektu politikoa. Hemen nagusigoa ez da enpresarena. Nikaraguan gertatzen ari denak ez du zer ikusirik Peron-en edo Torrijos-en populismo latin amerikarrarekin. Hauen gizarte-projektuak herri mobilizazio handia eskatzen du, baina bakarrik erdimailakoei begira egina da, nagusigoa berauei emanez.

Erdimailakoei ere esku hartuz egindako gure herri-mobilizazioen helburua, ordea, ez da nagusigoa erdimailakoei ematea, herri xeheari baizik. Latin amerikar populismo tradizionalak baino haratago begiratzen du, beraz, gure Iraultzak.

c. aniztasun politikoa

Esan dugun bezala, logika berria, langileri klase berria, subjektu politiko berria eta ongi planifikatutako ekonomia misto berria dauzkagu Ertamerikan. Ez dugu alderdi stalinistaren antzera egituraturiko erakunderik, fronte herritar ireki eta zabal bat baizik.

Iraultzatik ia sei urteren buruan, hauteskundeak egin dira Nikaraguan; % 30eko oposizioa agertu bada ere, fronte berriak alde-

ko izan ditu % 67 botu. Kontutan izatekoa da, bestalde, oposizio-ko alderdiak ere proiektu abertzale herritarra eskaintzen dutela. Alegia, ez du inork pentsatzen lehengo kapitalismo basatira itzul-terik: European sozial-demokratek dutenaren antzeko zerbait bi-
latzen dute. Beraz, oposizioaren asmoa garaile aterako balitz, so-
zial-demokrazia edo kristau-demokrazia letorke. Eskuindarren
gehiengoa, ultra-eskuindarrak batipat, zeharo zokoratu gelditu
zen Somozismoarekin. Egia da, guk hartu dugun bidearen aurka,
zenbait taldek faxista jiteko ultra-eskuinera jotzen dutela, eta Pi-
nochet-ek duenaren moduko projekturen bat antolatu nahi dutela.
Baina giza eskubideak defendatzen dituela esaten duen jende ho-
nek noizbait boterea bere eskuetan hartuko balu, txiki utziko luke
Pinochet, egingo lituzkeen astakeria, triskantza eta basatikeriekin.
Hori da dramatikoa. Eta nahikoa dramatikoa, baita ere, zenbait
apezpiku arrisku honetaz ez jabetzea.

d. dependentziaren zatikatzea

Azkenik, oso interesgarria den beste puntu bat ukituko dut.
Esan dugun bezala, herri hauek txikiak eta azpigaratuak dira. Ezin
balia daitezke berez, beren premia guztiei erantzuteko. Baina, geo-
grafikoki duten kokaerari esker, erraza izan zaie nazioarte mailako
merkatalgoan parte hartzea. Baina, berriro esan, bazkalondoko
postre-produkzioak ez du inolako etorkizunik. Horregatik, histo-
rikoki Estatu Batuekin lotzen gintuen zilbor-hestea etenik, beste
zabalero bat eman behar diegu nazioarte mailako gure harreman
ekonomikoei.

Hauek, lautan zatituko genituzke. Ez dugu erabat hautsi nahi
Estatu Batuekin izan dugun harremana; gure harreman ekonomi-
ko eta teknologikoen lautatik bat, Estatu Batuekin izango litzate-
ke. Beste lautatik bata, Europarekin behar dugu. Hirugarrena La-
tin Amerikarekin. (Orain arte ez dugu ukan harremanik Mexiko-
rekin, Brasilekin, Kolombiarekin, Argentinarekin, etab; eta
beharrezkoak zaizkigu horiekiko harremanak). Eta azkenik, beste
lautatik bata, nazio sozialista eta ez-lerrokatuekin izango litzateke,
arabeekin adibidez.

Honela zatikaturiko ekonomia batek malgutasun eta operatibi-
tate gehiago emango liguke nazioarte mailan. Honez gain, "alter-
natiba erregionala" deitzen duguna bideratzea lortuko bagenu, lau
hanka hauek lituzkeen eredu bat eskaini ahal izango genuke,
Ertamerika eta Karibeko 30 herrialde barne hartzen dituelarik.
Herrialde guztion arteko elkartea edo integrazioa lortuko bagenu,

bestarik gabe, konpondurik genuke lurralde hauetako bakoitzaren elikadura-arazoa. Ez genuke, aurren bezala, jaki basikoak ekartze-ko 3.000 milioi eta gehiago dolar gastatu beharrik. Diru hori etxean geldituko litzazuke, erretzen dugun petrolio ordaindu ahal izateko. Gisa honetako zorrez ez kargatzea, independentzia izugarria litzateke guretzat.

Edo kafea, kotoia, azukrea etab. lehengai bezala bidaltzen ibili ordez, etxean prozesa genitzake, eta laboratuta igor genitzake. Eta, gainera, hondakinetatik papera atera genezake, eta karakolina, petrolioarekin nahasturik, erretzen dugun energiaren % 20 emango ligukena.

Ez dago hau guztia etxean egin ezinik; ez da utopia, ez gabilza ametsetan. Baina, orain arte, herrialde txiki eta atzeratu hauek denak Estatu Batuei edo Europari lotuak bizi izan dira, eta ez dute izan inolako posibilitaterik, zilbor-hestea etenik, beren lurretako emaitzak bertan prozesatu ahal izateko.

Aurrera begira, eta esan dugun guztia laburbilduz, proiektu sozio-ekonomiko berri bat da bideratu nahi genukeena. Hauexek lirateke proiektu berri horren bost zutoinak: gehiengo logika, subjektu politiko herritarra, ekonomia misto planifikatua, aniztasun politikoa eta nazioarteko harreman zabalago eta zatika-tuagoak.

Honez gain, gorago aipatu dugun pentsamendu abertzale eta kristaua eta marxismo krioiola daukagu. Baina hain zuzen, herentxe dago koska eta korapilorik bihurriena. Izan ere, Sandinisten Iraultza berez baletor lurjotzera, Reagan-ek ez luke bere barne- eta kanpo-politika zertan arriskaturik. Orduan zergatik erasotzen dio hain bortizki Sandinisten Iraultzari, Europako aliatuak minenen aurrez-aurre jarririk, edo Estatu Batuek bere sortutako organismoen aurrez-aurre? Gure Iraultza benetan gainbehera baletor, berez erortzen utziko lioke. Baina hori egia ez denez, suntsitu egin nahi du eginahal guztiz. Arriskutsua gerta bait lekiok, bestela. Hain zuzen, hortxe dago gakoa.

5.2. Ahalbideak eta zailtasunak

Proiektu hori aurrera eramateko bideak ez du erraza ematen. Begien bistan daude zailtasunak eta trabak, batez ere politikoak eta areago geopolitikoak. Proposatzen duzuenak, izan ere, benetan iraultzailea da. Baina posible?

*Oker ez banago, epe luzerako projektua da hori. Zenbat belau-
naldi? Gainera, zure idazlanetan ikusi ahal izan dudanez, Erta-
merika eta Karibe osotasun batean kontsideratzen dituzu zuk zeuk
sarri, batasun ekonomiko bezala. Beraz, nazio bateko planteamen-
duak jo eta pasa egiten dituzu.*

*Nik jakin nahi nukeena da, ea zer ahalbide-modu ikusten du-
zun projektu hori egiaz eta benetan obratzeko, eta noiz gertatuko
den hori.*

a. irtenbide bakarra

Horregatik, bide berriak hartu beharra dago. Nikaraguak hoge
biztanle ditu metro karratuko; Salvador-ek, berriz, hirurehun. Sal-
vador-ek, beraz, ezin segi dezake Nikaraguaren politika bera. Bai-
na, zalantzarik gabe, ongi balia daiteke gure hainbat esperientziaz.
Zenbait gauzatan hobetu ere egin dezake, noski. Beste horrenbeste
esan daiteke Guatemalaz. Eta gainera, egia esan, ez dago beste
irtenbiderik, zeren eta orain arteko esperientzia guztiek ez bait
digute deusetarako balio izan. Frakaso izan dira Ertamerikako
Ekonomi Elkarrekin Kapitalista eta Guatemalako erreformaren bidea.
Estatu Batuak berak izan ziren hori guztia hankaz gora bota zute-
nak. Ezagutu genuen Panamako Torrejismoa, baina gaur ez da
gelditzen haren arrastorik. Denetik ikusi eta probatu dugu. Baina
guzti horrek zer ekarri digu, miseria besterik?

Horregatik, jendea aspertu eta nazkatu egin da. Gaur ez du
inorengan sinesten. Denekin eten, eta bera da konponketa berrien
bila atera dena.

Haustura historiko hau, ordea, oso garesti atera dakioko.
Vietnam berri bat sortzea guztiz arriskutsua litzateke. Baina ez al
da beste irtenbiderik?, galdetzen dut nik. Eta uste dut, baietz. Ni-
karagua gauza da horretarako. Sobera daki gure Herriak, gordinak
izango direla gainera datozkion urteak. Baina prest dago datorkio-
nari kemenez aurpegi emateko. Biziari eusteko adinarekin konfor-
matzen da. Aski da oraingoz Herria eskolatzearekin eta kanpotik
egiten dioten erasoari eustearekin. Etorbizunean du bere itxa-
ropena.

Iraultzan izan ezik, ez da posible aurrekontuaren % 40 defen-
tsan gastatzea, eta % 35 uztaren galerak eta zubiak konpontzeko
erabiltzea: % 75, beraz, arerioak eginiko hondamendiak konpon-
tzeko behar da. Barne-Produktu Gordinaren % 25 besterik ez zaio

gelditzen, inperialismoaren erasoan aurka zutik iraun ahal izateko. Baina, nahiz eta gogorra izan, eutsi egiten dio Herriak. Eta eutsi egiten dio, konturatzen delako hau guztiau ez dela krisi ekonomikoaren ondorio, baizik erdimitaren pareko. Nikaraguak badaki zerbait berria sortzeak berekin dituen saminen berri. Badaki, ez dela bizi herririk, erdimitik jasan gabe. Horregatik eusten dio borrokari, ziurra ikusten bait du garaipena, nahiz eta orain gaizki pasa beharra izan.

Mundu transnacionalizatu batean, ez da posible inolako independentzia ekonomikorik; are gutxiago, bere ekonomia postre-produkzioan oinarritua daukan eta hiru milioi biztanle besterik ez dituen Herri batentzat. Gurea bezalako Herri batek guztiz ezinezkoa du nazioarte mailako merkatalgo balantzatu batean parte hartzea, berez desbalantzatu bait da.

b. lehentasunen zibilizazioa

Horregatik, guri gelditzen zaigun bide bakarra da, Estatu erraldoi bakarrari lotuak egon ordez, geure dependentzia askoren artean zatikatzea, batez ere gure gaitz bera jasaten duten herriekin elkartzuz eta harremanak sortuz. Gehiengoarentzat onuragarri izango diren lehentasun batzu markatetik hasi beharko dugu. Orain arteko ekonomi aurrerapenak, historikoki, pribilegiatu bakar batzuentzat soilik izan dira mesedegarri, baina ez herri xeherentzat. Beraz, logika kapitalista hau haustetik daukagu hasi beharra. Sortu beharra dago "lehentasunen zibilizazioa" edo "zibizitatearen zibilizazioa" inoiz deitu izan duguna. Sektore pribilegiatuek ez dute, noski, bide honetatik sartu nahiko. Guk gehiengoan logika deitzen duguna, komunismo eta totalitarismo deituko dute berrek. Baina onean ez bada txarrean, gehiengoan nahiaren eta indarraren aurrean, hortik beharko dute sartu. Nahi badute eta ez badute, ez daukate burua makurtu beste erremediorik.

Enpresari pribatuak ere ikasiz joango dira, diruaren gainetik badirela inoiz ahaztu behar ez diren beste balio batzu.

Zentzu honetan, benetan bitxia eta kontutan hartzekoa da Elizaren doktrina sozialaren ikuspegi-aldaketa. Lehen, gutxiengo pribilegiatuak ziren giza masa pobre eta azpigaratuez arduratu behar zutenak. Orain, alderantziz, gehiengoei eskatzen zaie gutxiengo pribilegiatuen eskubideak errespetatzea. Elizak boteredunen alde, gutxiengo eta kapitalisten logikarekin jokatu izan du orain

arte. Baina orain, gehiengo pobreak aginteaz jabetu direnean, guxtiengo pribilegiatuen eskubideekiko begirunea eskatzen du.

Ez da ulertteraza hemen Elizak aplikatzen duen printzipioa; baina guretzat oso inportantea da. Eta, gainera, Ebanjelioaren ikuspegitik hurbilago dagoela dirudi. Alegia, berdintasuna sortzen duten diferentziak bakarrik dira kristau. Honela, adibidez, zu mediku, ministrari edo intelektual bazara, prestatzen duzun zerbitzuagatik, besteek ez duten kategoria zor zaizu. Ikuspegi honek arrazoizkoa dirudi.

c. eskualde-elkarketa: Ertamerika eta Karibe

Esaten ari ginenaren harira itzuliz, herrialde txiki eta azpigaratu hauek ez dute, bakarka, inolako irtenbiderik, mundu transnacionalizatu batean. Horregatik, elkartu beharra daukate, nazio-arteke merkatal harremanetan handiek irents ez ditzaten.

Gorago esan dugunez, Ertamerikan eta Kariben ia 30 herrialde dauzkagu, eta hauetan bizi direnek 65.000.000 biztanleko kopurua osatzen dute. Sortzen duten Barne-Produktu Gordina, 70.000 milioitik gora dolarrekoa da. Beraz, guztion arteko elkarte, ekonomikoki interesgarria litzateke benetan. Bestalde, lau nazio handiz inguratutik gaude: Mexiko, Venezuela, Kolombia eta Brasil. Posible litzaiguke integrazio ekonomiko bat, edo "Contadora" ekonomiko moduko bat sortzea, orain arte harremanik izan ez dugun lau herrialde handi hauekin. Ertamerikak ez dauka bere premia teknologikoak Mexiko eta Brasilen laguntzarekin estali ezinik, orain arte bezala beti Estatu Batuen menpe egon gabe. Honez gain, Europa eta Kanadarekin harreman-bideak irekitzea lortuko bagenu, produktio-tipo berriak antola genitzake. Adibidez, gure herrietarik bat, jaki basikoak sortzera jar daiteke, beste bat beste zerbait produzitzera... Dena planifikazio zehatz baten barruan.

Guzti hau zaila da, noski, utopia dirudi; guk ez dugu burutuko, baina, agian, gure atzetik datozen belaunaldiek bai. Dena den, lehen urratsak behintzat egin ditugu, eta hiru urteko gure lanak egunetik egunera jende gehiago ekarri digu.

Epe laburrera lortu nahi duguna, bertako kontsumorako behar den bihia geuk sortzea da. Hori posible zaigu, dudarik gabe, Estatu Batuek uzten badigute behintzat. Hiru edo lau urteren buruan egin asmo dugun laborantza-lurren erreforma egitea oztopatzen ez badigute, aurrera aterako gara geure asmoarekin.

Bada Herri txiki hauetan, eginahal guztiz ezabatu nahi zaien oroimen historiko bat. Oroimen historiko kolektibo hori piztu eta indartu behar dugu berriro. Esate baterako, Ertamerika osoa Herri bakarra zela oroiterazi behar diegu gure Herriei, eta, orain zatikaturik baldin bagaude, kanpotik zatikatu gintuztelako dela, irakatsi behar dugu.

Hain zuzen, Ertamerikaren askapena lortzeko borrokatu ziren aitzindari handiak herrion batasun-zaleak ziren. Herri denak elkaturik, Herri handi bakarra egitea zen beren asmoa. Esaten dudanaren testigu gisa, hortxe ditugu Morazan bat Hondurasen, edo Sandino bat Nikaraguan. Hortxe dago Historia, inork pentsa ez dezan gure asmoak amets inozo besterik ez direla.

Gure proiektua, beraz, ez da gaurkoa, aitzinakoa baizik. Hala-xe gertatzen zen 1800eko Ertamerikan. Eta gaur berriro, oroimen historiko kolektibo hau errebindikapen gertatzen da mugimendu Iraultzaileen artean. Ez da erraza jakitea, federazioaren bidetik joango garen ala nazio bakarra egitera joko dugun. Honelakoetan, Historia bera izan ohi da bidea markatzen duena, asko bait deza-kete Inperioaren presioek eta Iraultzaren erantzunek. Baina, edozein modutara, krisi-une hauek dira Ertamerikaren aspaldiko ametsa eta asmoa gori-gorian jartzen dutenak. Hori ikusteko, ez daukazu 1821etik honako, edo Farabundo Martí-ren garaiko historiari begiratu besterik. Edo, guregandik gertuago, gure egunetan bertan, hortxe daukagu 1958-59an Sandinok lortu zuen Ertamerikako Elkarte Ekonomikoa. Honen asmoa haratago zihoan, noski: Elkarte Ekonomiko eta Politikoa, biak, lortu nahi zituen. Gaur jasaten dugun krisialdi larriaren barruan, inoiz baino biziagoa da Herrialde hauen batasunaren aldeko mugimendua eta borroka.

Euskaratzailea: Tomas Sarasola

X. G.

CENTROAMERICA: PERSPECTIVA SOCIOECONOMICA

**PERSPECTIVES SOCIO-ECONOMIQUES EN
AMERIQUE CENTRALE**

Las causas económico-sociales de la revolución nicaragüense, y más en general de la revolución centroamericana, son tanto internas como externas.

En Centroamérica se da una ruptura histórica con el modelo de dominación económico-político-social y geopolítico. La convergencia de la crisis económica, política y social es provocada por la política secular de los EE.UU. que a través de su control geopolítico de la región, considerada por ellos como su patio trasero, no ha permitido que se hicieran a tiempo las transformaciones necesarias. A este cúmulo de crisis simultáneas se une también la crisis de nacionalidad: la identidad de nuestros pueblos se define en relación con el exterior, por lo que el antiimperialismo es parte del carácter de la nacionalidad de nuestro país.

Lo que está en juego en la revolución centroamericana es un problema Norte/Sur, esto es, las oligarquías contra las grandes mayorías, el Norte representado por los intereses de un grupo minoritario contra las grandes masas. Pero al mismo tiempo que es un problema Norte/Sur doméstico es un problema Norte/Sur internacional. Y EE.UU., hábilmente, sobre todo a partir de Reagan, como no tiene legitimidad para impedir este camino, intenta transformar un problema Norte/Sur en Este/Oeste. EE.UU. no tolera la «independencia» de ningún país en esta zona por donde pasa la cuarta frontera de la defensa norteamericana. El interés vital norteamericano en Centroamérica no es el económico directo sino el económico global, porque esta zona del mundo le sirve a EE.UU. como plataforma militar y plataforma del capital global norteamericano. Estamos, pues, en una situación en la que los determinantes económicos son secundarios ante los determinantes geopolíticos, estratégicos.

Hablando ahora no de las causas sino del proceso revolucionario en sí mismo, hay que destacar las características de las revoluciones centroamericanas. Estas revoluciones no pueden ser típicas revoluciones proletarias: el sujeto y las condiciones socio-económicas son diferentes de las europeas. La revolución centroamericana es un fenómeno tercermundista, pero además es un fenómeno tercermundista de pequeños países subdesarrollados de la periferia del Imperio. Lo que se está dando aquí es una revolución de las grandes mayorías oprimidas contra un modelo de dominación opresora. Por ejemplo, la revolución nicaragüense no la hicieron los sindicatos proletarios. La hicieron los pobladores de los barrios oprimidos, la hizo el campesino y sobre todo la juventud.

A nivel ideológico hay que destacar la convergencia de las tres grandes corrientes presentes en toda Centroamérica: el nacionalismo/antiimperialismo, el cristianismo y el marxismo criollo. Esta convergencia crea el modelo alternativo de transformaciones sociales que tanto teme Reagan. En el caso concreto de la revolución nicaragüense está en juego la posibilidad del cambio de relaciones Norte/Sur a base de justicia, de flexibilidad, de pragmatismo.

Cara al futuro, el proyecto que se está gestando en Nicaragua se basa en la lógica de las grandes mayorías por oposición a la lógica del desarrollo del capital. Este proyecto tiene cuatro grandes principios estratégicos:

- Sujeto político popular: *la parte central de la lógica de las grandes mayorías es el capital humano, el pueblo.*
- Economía mixta: *una organización económica donde quepan el sector privado, el sector público y el sector cooperativizado o socializado, con hegemonía estatal y social.*

- El pluralismo político: un frente amplio y no un partido de corte stalinista. Se trata de combinar la democracia popular con la democracia parlamentaria.

- La diversificación de la dependencia en cuatro grandes bloques: EE.UU., Europa, América Latina, Países socialistas y no alineados.

Este proyecto se completa con la integración regional. Como estos países no pueden ser autosuficientes por su pequeñez, por su subdesarrollo, por su ubicación y por la división internacional del trabajo al ser productores de economía de postre, necesitan insertarse en el mercado internacional de manera comunitaria y no individual. Es imprescindible cortar el cordón umbilical de cada uno de los países con los EE.UU. y conseguir formas de complementariedad regional, tomando como unidad Centroamérica y la cuenca del Caribe, unos treinta países en total.

Este es un proyecto de varias generaciones. Hoy día estamos en una economía de subsistencia, de resistencia. Pero proponemos un cambio de modelo, «la civilización de las prioridades» o «la civilización de la ciudadanía», es decir, en vez de hacer un modelo de desarrollo que sea a base de crecimiento económico, esperando que el desarrollo económico chorree a las grandes mayorías (cosa que nunca ha ocurrido en la historia de la humanidad), proponemos una economía popular: creación y satisfacción de necesidades básicas. Pensamos que nuestra apuesta es posible si nos lo dejan, si EE.UU. permite la reforma agraria. Las dificultades son de tipo político, sobre todo geopolítico, no de tipo económico o social.

Les causes économique-sociales de la révolution nicaraguayenne, et plus généralement de la révolution en Amérique Centrale, sont à la fois externes et internes.

On a ici affaire à une rupture historique avec le modèle de domination économique-socio-politique et sociale a été provoquée par l'action séculaire des Etats-Unis qui à travers son contrôle géopolitique d'une région considérée par eux comme leur "arrière-cour" ont empêché les transformations nécessaires de se produire à temps. A cet ensemble de crises simultanées vient s'ajouter la crise du nationalisme, car l'identité nationale se définit de forme négative par rapport à l'extérieur, de sorte que l'anti-impérialisme devient partie intégrante du caractère national de ces peuples.

Ce qui est en jeu dans la révolution de l'Amérique Centrale c'est la relation Nord/Sud, l'opposition entre les oligarchies et les masses populaires, le Nord représentant les intérêts de groupes minoritaires contre les foules misérables du Sud. Mais ce problème Nord/Sud est à la fois un problème domestique et international. Habilement, les Etats-Unis, surtout avec Reagan, essaient de transformer ce problème Nord/Sud en problème Est/Ouest. Les Etats-Unis ne tolèrent l'indépendance d'aucun pays dans cette zone où passe la quatrième frontière de leur

défense. Les intérêts vitaux de l'Amérique en Amérique Centrale ne sont pas directement économiques, mais seulement indirectement, car cette zone du monde sert de plateforme militaire et de plateforme générale au capital américain. Nous sommes ainsi dans une situation où les déterminants économiques sont secondaires par rapport aux déterminants géopolitiques et stratégiques.

Pour en venir non plus aux causes mais au processus du développement révolutionnaire, nous relevons certaines caractéristiques des révolutions de l'Amérique Centrale. Il ne s'agit point des classiques révolutions prolétariennes: Le sujet et les conditions socio-économiques sont différentes par rapport à l'Europe. Il s'agit ici d'un phénomène "tiers-mondiste" et de plus d'un phénomène "tiers-mondiste" concernant les petits pays sous-développés de la périphérie de l'Empire américain. Il s'agit de la révolte des grandes masses opprimées contre un modèle de domination oppressive. Ainsi la révolution du Nicaragua n'est pas l'oeuvre de syndicats de prolétaires, mais celle des habitants des quartiers urbains, celle des paysans et surtout celle de la jeunesse.

Du point de vue idéologique, il faut noter la convergence des trois grands courants présents dans toute l'Amérique Centrale: le nationalisme anti-impérialiste, le christianisme et le marxisme autochtone. Cette convergence crée le modèle alternatif de transformation sociale que Reagan redoute tellement. Dans le cas concret de la révolution nicaraguayenne se joue la possibilité d'un changement dans les relations Nord/Sud, basé sur la justice, la souplesse et le pragmatisme.

Face à l'avenir, le projet que porte le Nicaragua se fonde sur la logique de l'opposition des grandes masses populaires au développement capitaliste. Ce projet tient en quatre grands principes stratégiques:

- *Le sujet politique populaire*: Le noyau de la logique des grandes masses se trouve dans le capital humain, le peuple même.
- *L'Economie mixte*: Une économie qui fait sa place au secteur privé, au secteur public et au secteur coopérativiste ou socialisé avec une direction étatique et sociale.
- *Le pluralisme politique*: Un front élargi et non un parti de style stalinien. Il faut combiner démocratie populaire et démocratie parlementaire.
- *La diversification de la dépendance*: en quatre grands blocs: Etats-Unis, Europe, Amérique Latine, Pays Socialistes et non-alignés.

Ce projet va de pair avec une intégration régionale: Comme ces pays ne peuvent se suffire à cause de leur petitesse, de leur sous-développement, de leur situation géographique et à cause de la division internationale du travail qui les condamne à produire une "économie de dessert" (café, agrumes, sucre), ils doivent nécessairement se présenter sur le marché international de manière communautaire et non en ordre dispersé. Ils ont à couper le cordon ombilical qui relie chacun de ces pays aux Etats-Unis et à établir des formes de complémentarité régionale, en prenant comme unité de base l'Amérique Centrale et l'ensemble des Caraïbes, qui regroupe une trentaine de pays au total.

C'est un projet qui concerne plusieurs générations: On est aujourd'hui dans une économie de subsistance et de résistance, mais on propose un changement de modèle. Ce sera désormais "la civilisation des priorités" ou "la civilisation des valeurs civiques", c'est à dire que, au lieu de réaliser un modèle de développement fondé sur la croissance économique —croissance destinée à bénéficier ensuite aux masses; ce qui en fait ne se produit jamais, dans l'histoire de l'humanité—, on propose une économie populaire qui garantisse la satisfaction des nécessités fondamentales. On doit pouvoir jouer ce jeu s'il n'y a pas d'empêchement extérieur, si les Etats-Unis laissent faire la réforme agraire. Les difficultés sont d'ordre politique, surtout géopolitique, non d'ordre économique ou social.